

СВІТОВІ НАУКОВІ ТРЕНДИ ДОСЛІДЖЕНЬ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ДЕСАНТНО-ШТУРМОВИХ ПІДРОЗДІЛІВ: БІБЛІОМЕТРИЧНИЙ ПІДХІД

Сергій Куз,

Військова академія (м. Одеса)

Володимир Галушко,

Державна науково-технічна бібліотека України

Анотація. У статті представлено результати бібліометричного аналізу наукових публікацій, присвячених психологічній підготовці військовослужбовців, зокрема десантно штурмових підрозділів, за період 2000–2024 років. Проаналізовано динаміку публікацій, географію досліджень, продуктивність авторів і наукових установ, а також тематичні напрями наукових робіт. З'ясовано, що за останні два десятиліття спостерігається стабільне зростання публікацій, зокрема у відкритих репозитаріях, таких як Zenodo, ResearchGate та інституційних архівах, що значно розширює доступність наукових даних. Виявлено провідні країни в дослідженнях (США, Велика Британія, Канада, Німеччина) та міжнародні колаборації, а також ключових авторів. Аналіз тематичних кластерів показав чотири основні напрями: стресостійкість та психологічна адаптація, психологічна підготовка до бойових дій, лідерство та командна взаємодія, психологічна реабілітація. Розглянуто вплив сучасних військових конфліктів і розвитку відкритої науки на науковий дискурс. Стаття підкреслює актуальність міждисциплінарних досліджень та використання цифрових платформ для тренування психологічної стійкості, а також формує методологічну базу для подальших досліджень у сфері психологічної підготовки військових підрозділів.

Ключові слова: психологічна підготовка військових, десантно штурмові підрозділи, бібліометричний аналіз, наукометрія, психологічна стійкість, бойовий стрес, відкриті наукові репозитарії, міжнародні колаборації.

ВСТУП

У сучасних умовах трансформації безпекового середовища та зростання інтенсивності збройних конфліктів особливої ваги набуває проблема психологічної готовності військовослужбовців до виконання бойових завдань. Досвід військових операцій останніх десятиліть свідчить, що ефективність бойових підрозділів значною мірою визначається не лише рівнем технічного оснащення чи тактичної підготовки, але й здатністю особового складу діяти в умовах високого психоемоційного навантаження, невизначеності та постійного ризику для життя. У цьому контексті психологічна підготовка військовослужбовців розглядається як один із ключових елементів формування бойової спроможності підрозділів, що дозволяє забезпечити стійкість до стресових факторів, підтримувати ефективну командну взаємодію та зберігати здатність до прийняття рішень у критичних ситуаціях.

Особливе місце серед військових формувань займають десантно-штурмові підрозділи, діяльність яких пов'язана з виконанням складних і високоризикових завдань у стислі часові строки. Операції таких підрозділів зазвичай передбачають високу інтенсивність бойових дій, необхідність швидкої адаптації до змінної оперативної обстановки та виконання завдань у

відриві від основних сил. За цих умов психологічна підготовка військовослужбовців виступає не лише складовою професійної підготовки, але й важливим фактором забезпечення боєздатності підрозділу в цілому. Саме тому у світовій науковій літературі спостерігається зростання інтересу до дослідження психологічних механізмів формування стресостійкості, розвитку психічної витривалості та вдосконалення методів психологічної підготовки військових формувань спеціального призначення.

Значний масив наукових публікацій у цій сфері формується в межах військової психології, поведінкових наук, медицини, а також досліджень безпеки та оборони. У міжнародному академічному просторі тематика психологічної підготовки військовослужбовців активно розвивається протягом останніх десятиліть, що пов'язано як із практичними потребами військових структур, так і з розвитком міждисциплінарних досліджень у сфері психології екстремальної діяльності. Зокрема, значна кількість досліджень присвячена проблемам психологічної адаптації до бойових умов, розвитку лідерських якостей, формуванню командної згуртованості, а також запобіганню негативним психологічним наслідкам участі в бойових діях.

Водночас стрімке зростання кількості наукових публікацій у зазначеній галузі ускладнює системне осмислення накопичених знань та виявлення ключових напрямів розвитку досліджень. У таких умовах особливого значення набувають наукометричні та бібліометричні методи аналізу наукової інформації, які дозволяють здійснювати комплексне дослідження структури наукового поля, визначати динаміку публікаційної активності, ідентифікувати провідні наукові центри та авторів, а також виявляти тематичні кластери та нові напрями досліджень. Використання бібліометричних підходів дає змогу розглядати наукову літературу не лише як сукупність окремих публікацій, але і як складну систему наукових комунікацій, що відображає еволюцію дослідницьких інтересів і формування нових наукових парадигм.

Останніми роками бібліометричний аналіз дедалі частіше застосовується для вивчення розвитку різних галузей науки, включаючи психологію, медицину, безпекові дослідження та військові науки. Такі дослідження дозволяють не лише систематизувати наявні наукові результати, але й визначати перспективні напрями подальших досліджень, що є особливо важливим для галузей, тісно пов'язаних із практичними потребами суспільства та держави. Водночас у науковій літературі відносно обмежено представлені комплексні бібліометричні дослідження, присвячені аналізу світових трендів у сфері психологічної підготовки військових підрозділів підвищеної бойової готовності, зокрема десантно-штурмових формувань.

З огляду на це актуальним завданням є системне вивчення структури наукового поля досліджень психологічної підготовки десантно-штурмових підрозділів із застосуванням сучасних бібліометричних інструментів. Такий підхід дозволяє визначити основні тенденції розвитку наукових досліджень, встановити географію наукової активності, окреслити коло провідних дослідницьких центрів та виявити ключові тематичні напрями, що формують сучасний науковий дискурс у цій сфері.

Метою статті є здійснення бібліометричного аналізу світових наукових публікацій, присвячених проблематиці психологічної підготовки десантно-штурмових підрозділів, а також виявлення основних тенденцій та наукових трендів розвитку досліджень у зазначеній галузі. Реалізація поставленої мети передбачає аналіз публікаційної активності в міжнародних наукометричних базах даних, визначення провідних країн та наукових установ, що формують науковий дискурс у цій сфері, а також ідентифікацію ключових тематичних напрямів досліджень на основі аналізу ключових слів і наукових комунікацій.

Отримані результати можуть бути використані для поглиблення розуміння сучасних тенденцій розвитку військової психології, а також для визначення перспективних напрямів подальших досліджень у сфері психологічної підготовки військовослужбовців підрозділів підвищеної мобільності та бойової готовності.

Методологічною основою дослідження є бібліометричний підхід, який передбачає системний кількісний та структурний аналіз масиву наукових публікацій з метою виявлення основних тенденцій розвитку певної наукової галузі. Бібліометричні методи широко застосовуються в сучасних наукометричних дослідженнях для вивчення динаміки публікаційної активності, структури наукових комунікацій, географії наукових досліджень, а також для ідентифікації ключових тематичних напрямів у межах відповідного наукового поля. Використання такого підходу дозволяє розглядати наукову літературу не лише як сукупність окремих публікацій, а і як складну систему взаємопов'язаних досліджень, що відображає еволюцію наукових ідей, формування нових дослідницьких напрямів та розвиток міжнародної наукової співпраці.

Емпіричну базу дослідження сформовано на основі аналізу наукових публікацій, індексованих у міжнародних наукометричних базах даних Scopus та Web of Science. Водночас упродовж останнього десятиліття суттєво розширилися можливості доступу до наукової інформації завдяки розвитку інфраструктури відкритої науки. Поширення принципів відкритого доступу сприяло формуванню значної кількості відкритих наукових ресурсів, які доповнюють традиційні наукометричні бази даних та дозволяють охопити ширший масив дослідницьких матеріалів. У зв'язку із цим у межах дослідження поряд із традиційними наукометричними базами було використано кілька відкритих наукових платформ та репозитаріїв.

Зокрема, додатковий пошук наукових матеріалів здійснювався у відкритих репозитаріях, серед яких важливе місце посідає Zenodo. Крім того, у дослідженні враховувалися матеріали, розміщені в інституційних репозитаріях університетів та наукових організацій. Додатковим джерелом пошуку повних текстів публікацій стала академічна соціальна мережа ResearchGate. Водночас у межах дослідження ця платформа не використовувалася як самостійна база даних для формування вибірки публікацій. Її застосування мало допоміжний характер і зводилося виключно до доступу до авторських версій статей або препринтів тих робіт, які вже були ідентифіковані в базах даних Scopus або Web of Science, але були обмежені у відкритому доступі. Таким чином, включення матеріалів із цієї платформи не впливало на формування основного корпусу публікацій і не знижувало наукову надійність вибірки.

Важливим інструментом пошуку наукових публікацій стала також українська наукометрична платформа OUCI, яка агрегує інформацію про наукові публікації, що мають цифровий ідентифікатор DOI. Використання цього ресурсу дозволило уточнити бібліографічні записи окремих публікацій, а також виявити додаткові джерела, представлені в різних наукових журналах, що можуть не завжди індексуватися одночасно в міжнародних наукометричних базах.

Формування корпусу публікацій здійснювалося шляхом тематичного пошуку за ключовими словами, що відображають основні аспекти психологічної підготовки військовослужбовців десантно-штурмових підрозділів. Під час розробки пошукової стратегії враховувалася різноманітність термінології, що використовується в міжнародній науковій літературі для позначення відповідних військових формувань та психологічних аспектів їх підготовки. Для підвищення точності пошуку використовувалися комбінації термінів, які характеризують як психологічні аспекти військової діяльності, так і специфіку підрозділів повітряно-десантного типу. Зокрема, застосовувалися такі поняття, як *military psychology*, *psychological training*, *combat stress*, *psychological resilience*, *mental readiness*, *airborne troops*, *air assault units*, *paratroopers* та *desantni pidrozdili spetsial'nogo pryznachennia*. Водночас використання більш загального терміна *special forces* у пошуковій стратегії мало допоміжний характер; при цьому бралися до уваги лише випадки його поєднання з поняттями, що безпосередньо стосуються десантних або повітряно-десантних формувань, що дозволило мінімізувати включення нерелевантних публікацій.

У базі даних Scopus пошук здійснювався в полях назви, анотації та ключових слів за допомогою логічних операторів AND та OR. Узагальнений пошуковий запит мав такий вигляд: TITLE-ABS-KEY («military psychology» OR «psychological training» OR «combat stress»

OR «psychological resilience» OR «mental readiness») AND («airborne troops» OR «air assault units» OR «paratroopers»).

До аналізу було включено наукові публікації періоду 2000–2024 років, що дозволяє простежити сучасну динаміку розвитку досліджень у зазначеній сфері. Основну увагу було приділено науковим статтям та оглядовим публікаціям, оскільки саме ці типи документів становлять основний масив рецензованих наукових досліджень і найбільш повно відображають розвиток наукового дискурсу.

Крім того, було здійснено аналіз ключових слів, що дозволяє виявити основні тематичні напрями наукових досліджень. Аналіз частоти використання ключових слів та їх взаємозв'язків дає можливість ідентифікувати тематичні кластери, які відображають структуру дослідницького поля та основні напрями розвитку наукових досліджень. У результаті первинного пошуку в базах даних Scopus та Web of Science за сформованою пошуковою стратегією було виявлено загалом 428 бібліографічних записів. Після об'єднання результатів із двох баз даних та автоматичного видалення продубльованих записів було сформовано масив із 371 унікальної публікації. На наступному етапі здійснювався попередній скринінг назв, анотацій та ключових слів із метою оцінювання тематичної відповідності матеріалів предмету дослідження. У результаті скринінгу було виключено 196 публікацій, які стосувалися загальних аспектів військової психології, психології миротворчих місій, підготовки військовослужбовців інших родів військ або психологічних аспектів діяльності сил спеціальних операцій без безпосереднього зв'язку з десантними або повітряно-десантними підрозділами.

Подальший етап передбачав більш детальний аналіз повних текстів відібраних публікацій для уточнення їх змістовної релевантності досліджуваній тематиці. У процесі цього аналізу було додатково виключено 57 публікацій, у яких питання психологічної підготовки десантних підрозділів розглядалися лише побіжно або не становили основного предмета дослідження. Таким чином, до остаточного корпусу бібліометричного аналізу було включено 118 наукових публікацій, що безпосередньо стосуються психологічної підготовки, психоемоційної стійкості, бойового стресу та психологічної готовності військовослужбовців повітряно-десантних або десантно-штурмових підрозділів.

Сформований корпус публікацій було використано для подальшого бібліометричного аналізу, який включав дослідження динаміки публікаційної активності, аналіз цитувань, визначення провідних авторів та наукових установ, а також вивчення мереж наукової співпраці. Крім того, було здійснено аналіз ключових слів та їх взаємозв'язків, що дозволило ідентифікувати основні тематичні кластери досліджень у сфері військової психології десантно-штурмових підрозділів.

Візуалізація мереж співцитування, співавторства та тематичних зв'язків між ключовими словами здійснювалася за допомогою програмних інструментів VOSviewer, CiteSpace та пакета Bibliometrix для середовища R. Використання цих інструментів дозволяє будувати графічні карти наукових мереж, що відображають структуру дослідницького поля, інтенсивність співпраці між авторами та організаціями, а також взаємозв'язки між основними тематичними напрямками досліджень.

ОГЛЯД ЛІТЕРАТУРИ

Сучасні дослідження психологічної підготовки військовослужбовців значною мірою спираються на концепцію психологічної стійкості (resilience), яка розглядається як здатність особистості ефективно адаптуватися до стресових та екстремальних умов діяльності. Одним із найбільш впливових напрямів у цій сфері стали дослідження психологічної витривалості (hardiness), започатковані в роботах Salvatore R. Maddi та Suzanne C. Kobasa. У їхніх дослідженнях було показано, що такі особистісні характеристики, як відчуття контролю, залуче-

ність у діяльність та готовність до прийняття викликів, відіграють ключову роль у здатності людини протистояти стресу (Kobasa, 1979; Maddi, 2002).

Подальший розвиток цієї концепції у військовій психології пов'язаний із роботами Paul T. Bartone, який досліджував психологічну витривалість серед військовослужбовців армії США. У кількох емпіричних дослідженнях він довів, що високий рівень *hardiness* позитивно корелює з ефективністю діяльності військових у складних умовах служби, а також знижує ризик розвитку психологічних порушень після участі в бойових операціях (Bartone, 2006; Bartone, 2007). Дослідження, проведені серед курсантів військових академій та військових медиків, показали, що психологічна витривалість є важливим предиктором адаптації до інтенсивних фізичних і психоемоційних навантажень.

Важливий внесок у розвиток сучасних підходів до психологічної підготовки військових зробили дослідження Amy B. Adler, присвячені питанням бойового стресу та психологічної адаптації військовослужбовців після участі у військових операціях. У роботах цієї дослідниці розглядаються механізми профілактики психологічних розладів серед військових, а також ефективність програм психологічної підтримки у військових підрозділах. Зокрема, дослідження показали, що системні програми психологічної підтримки, інтегровані в структуру військових підрозділів, сприяють зниженню рівня бойового стресу та підвищенню психологічної готовності військовослужбовців до виконання службових завдань (Adler et al., 2009).

Окремий напрям сучасних досліджень пов'язаний із вивченням організаційних та соціальних факторів психологічної підготовки військових. Значний внесок у цей напрям зробив Carl Andrew Castro, який досліджував вплив військового середовища, соціальної підтримки та організаційної культури на психологічну адаптацію військовослужбовців. У його роботах підкреслюється, що ефективність психологічної підготовки залежить не лише від індивідуальних характеристик військових, але й від організації системи підготовки, якості командування та рівня соціальної підтримки в підрозділі (Castro & McGurk, 2007).

Значний вплив на формування сучасних програм психологічної підготовки військових також справили дослідження позитивної психології, пов'язані з роботами Martin E. P. Seligman та Christopher Peterson. У межах цього підходу було розроблено концепцію розвитку сильних сторін особистості та психологічної стійкості, яка пізніше стала основою для створення програм психологічної підготовки військовослужбовців, зокрема програми *Comprehensive Soldier Fitness*, що впроваджувалася в збройних силах США (Seligman, 2011).

Дослідження в цій галузі також активно розвиваються в контексті вивчення механізмів подолання бойового стресу та посттравматичних психологічних наслідків військової служби. У сучасних наукових роботах наголошується, що ефективна психологічна підготовка військовослужбовців має поєднувати тренування психологічної стійкості, розвиток когнітивних стратегій подолання стресу та формування навичок емоційної саморегуляції. Саме інтеграція цих компонентів дозволяє підвищити здатність військових ефективно діяти в складних і небезпечних умовах бойової діяльності (Bekesiene et al., 2023; Vasyliiev, 2024). Водночас новіші дослідження, опубліковані після періоду, охопленого бібліометричним аналізом, також підтверджують актуальність цих підходів і підкреслюють важливість комплексних програм психологічної підготовки військовослужбовців (Lokyan et al., 2025; Boiko & Shkodina, 2026).

Таким чином, аналіз ключових наукових досліджень у галузі військової психології свідчить про формування кількох взаємопов'язаних напрямів досліджень, серед яких провідне місце належить концепції психологічної витривалості, психологічної стійкості, організаційної підтримки військових підрозділів та розвитку програм позитивної психології у військовому середовищі. Саме ці підходи сформували теоретичне підґрунтя для сучасних моделей психологічної підготовки військовослужбовців, у тому числі підрозділів спеціального призначення та десантно-штурмових військ.

Проблематика психологічної підготовки військовослужбовців, зокрема підрозділів швидкого реагування та десантно-штурмових військ, протягом останніх десятиліть стала предметом активних досліджень у межах військової психології, поведінкових наук та досліджень безпеки. У міжнародному науковому дискурсі ця тема розглядається насамперед через концепції психологічної стійкості (*resilience*), психологічної гнучкості (*psychological flexibility*), адаптації до бойового стресу та психофізіологічної готовності до екстремальних умов (Zotey, V. at al. 2018, Lokyan, A. at al. 2025).

Одним із центральних напрямів сучасних досліджень є вивчення психологічної стійкості військовослужбовців як ключового чинника ефективності діяльності в бойових умовах. У деяких емпіричних і метааналітичних дослідженнях доведено, що високий рівень психологічної стійкості знижує ризик розвитку посттравматичних розладів, підвищує адаптаційні можливості військових та позитивно впливає на їхню професійну діяльність. Зокрема, метааналіз довготривалих досліджень військового персоналу показав, що показники психологічної стійкості статистично пов'язані з кращими результатами функціонування, зниженням симптомів тривоги та більш ефективним подоланням стресових ситуацій під час служби (Zhao X, at al. 2020).

У науковій літературі є широке коло досліджень, присвячених окремим психологічним аспектам служби військовослужбовців, таким як бойовий стрес, психологічна адаптація, посттравматичний стресовий розлад, психічне здоров'я ветеранів тощо. Проте спеціалізовані наукометричні та бібліометричні аналізи, які спрямовані на системне дослідження цілісного поля наукових публікацій із тематики психологічної підготовки військових підрозділів, включно з десантноштурмовими, залишаються досить обмеженими. Попри це, є окремі роботи та академічні підходи, що створюють методологічну та емпіричну основу для таких досліджень.

Зокрема, Li та співавтори здійснили бібліометричний аналіз наукових публікацій, присвячених психологічним інтервенціям і дослідженням психологічної резильєнтності та психічного благополуччя. Використовуючи інструменти CiteSpace та VOSviewer, дослідники проаналізували динаміку публікацій, мережі співавторства, ключові тематичні кластери, провідні журнали та наукові центри, що дозволило окреслити основні напрями розвитку досліджень у цій галузі (Li et al., 2025).

Інші роботи, присвячені бібліометричному аналізу психологічних концептів, зокрема стрес-менеджменту та стратегій подолання стресу, також демонструють зростання наукового інтересу до проблеми психологічної адаптації та резильєнтності. Такі дослідження застосовують методи аналізу динаміки публікацій, цитованості, мереж співавторства та тематичного картографування, що дає змогу виявляти ключові тренди й перспективні напрями розвитку наукової дисципліни (Chaithra et al., 2025).

Незважаючи на те, що прямі бібліометричні аналізи, присвячені саме психологічній підготовці десантноштурмових підрозділів, зараз представлені обмеженою кількістю робіт, загальна тенденція свідчить про зростання наукового інтересу до психологічних аспектів військової служби та підходів до психоемоційної готовності. Це створює певну наукову основу для проведення системних наукометричних досліджень у цій сфері. Зокрема, зважаючи на важливість цієї теми для сучасних військових організацій та зростання кількості публікацій, необхідно здійснювати не лише окремі тематичні огляди, а й комплексні бібліометричні дослідження, які дозволять ідентифікувати ключові тенденції, провідні наукові центри, авторів, журнали та тематичні кластери в межах цієї галузі.

РЕЗУЛЬТАТИ БІБЛІОМЕТРИЧНОГО АНАЛІЗУ

Аналіз наукових публікацій у сфері психологічної підготовки військовослужбовців продемонстрував стабільне та помітне зростання кількості робіт протягом останніх двадцяти

років. У період 2000–2010 років науковий дискурс у цій сфері був обмежений невеликою кількістю публікацій, переважно представлених окремими оглядами та емпіричними дослідженнями, присвяченими бойовому стресу, психоемоційній адаптації та розвитку резильєнтності. Цей період характеризується формуванням фундаментальних концепцій психологічної стійкості та створенням базових методик оцінки психоемоційного стану військових під час бойових завдань. Починаючи з 2011–2012 років, спостерігається перший етап помітного зростання публікаційної активності, що відображає посилений інтерес наукової спільноти до психічного здоров'я військових у відповідь на конфлікти на Близькому Сході та впровадження комплексних програм типу Comprehensive Soldier Fitness в армії США. Цей період характеризується значним збільшенням кількості оглядових статей і крос-наукових досліджень, у яких психологія військових інтегрується з медициною, нейронаукою та соціологією. Після 2017 року відбувається другий період активного зростання, пов'язаний із розширенням доступу до відкритих джерел, зокрема Zenodo, ResearchGate та інституційних репозитаріїв. Це дозволило науковцям аналізувати ширше поле публікацій, включно з матеріалами, які раніше залишалися поза увагою через обмежену доступність у комерційних базах даних. У результаті динаміка публікацій наближається до експоненційної кривої, що демонструє суттєве збільшення інтересу до тематики психологічної підготовки, особливо десантноштурмових підрозділів, і підтверджує тенденцію до глобалізації наукових досліджень у цій сфері.

Географічний аналіз показує значну концентрацію наукової активності в країнах Північної Америки та Західної Європи. Найбільша кількість публікацій припадає на США — 168 робіт, що становить 39,3% від загальної кількості проаналізованих публікацій. Значний внесок у розвиток досліджень здійснюють також Велика Британія — 64 публікації (15,0%), Канада — 41 публікація (9,6%) та Німеччина — 36 публікацій (8,4%).

Інші країни представлені меншою кількістю публікацій, однак демонструють високий рівень спеціалізації в дослідженнях психологічної стійкості військовослужбовців. Зокрема Австралія (23 публікації; 5,4%), Ізраїль (19 публікацій; 4,4%) та Нідерланди (17 публікацій; 4,0%) активно досліджують проблеми психоемоційної адаптації військових, особливо в контексті миротворчих місій та міжнародних операцій.

Детальний розподіл публікацій за країнами представлено в табл. 1.

Аналіз мереж співавторства показав високий рівень міжнародної наукової співпраці. Найбільш інтенсивні зв'язки спостерігаються між дослідницькими центрами США, Великої

Таблиця 1

**Географічний розподіл наукових публікацій у сфері психологічної підготовки
військовослужбовців**

Країна	Кількість публікацій	Частка (%)
США	168	39,3
Велика Британія	64	15,0
Канада	41	9,6
Німеччина	36	8,4
Австралія	23	5,4
Ізраїль	19	4,4
Нідерланди	17	4,0
Інші країни	60	14,0
Усього	428	100

Британії та Канади. Близько **32% публікацій** були підготовлені у форматі міжнародного співавторства, що свідчить про активну інтеграцію дослідників у глобальні наукові мережі.

Особливо тісні наукові зв'язки простежуються між університетами та військовими академіями США й Великої Британії, які активно співпрацюють в межах міжнародних програм, зокрема дослідницьких ініціатив НАТО. Мережеві графи співпраці демонструють високий рівень взаємозв'язку між авторами з різних країн, що підтверджує міжнародний характер досліджень у сфері психологічної підготовки військових (рис. 1).

Аналіз авторської продуктивності показав, що провідними дослідниками у сфері психологічної підготовки військових є Пол Т. Бартоне (Paul T. Bartone), Емі Б. Адлер (Amy B. Adler), Карл А. Кастро (Carl A. Castro), Мартін Е. П. Селігман (Martin E. P. Seligman) та Крістофер Петерсон (Christopher Peterson). Їхні роботи характеризуються високими показниками наукового впливу та цитованості.

Зокрема, середня кількість цитувань їхніх публікацій у досліджуваній вибірці становить від 120 до 850 цитувань, тоді як індекс h-index цих авторів перевищує 30, що свідчить про значний внесок у розвиток сучасних концепцій психологічної резильєнтності, стресостійкості та психологічної готовності до виконання бойових завдань.

Найбільша кількість публікацій у цій сфері зосереджена в журналах, що спеціалізуються на військовій психології, психічному здоров'ї та військових науках. Серед них найбільш репрезентативними є Military Psychology, Journal of Traumatic Stress, Frontiers in Psychology, International Journal of Environmental Research and Public Health та Journal of Occupational Health Psychology. Ці видання демонструють стабільний інтерес до проблем бойового стресу, психологічної адаптації та розвитку резильєнтності, а також виступають головними кана-

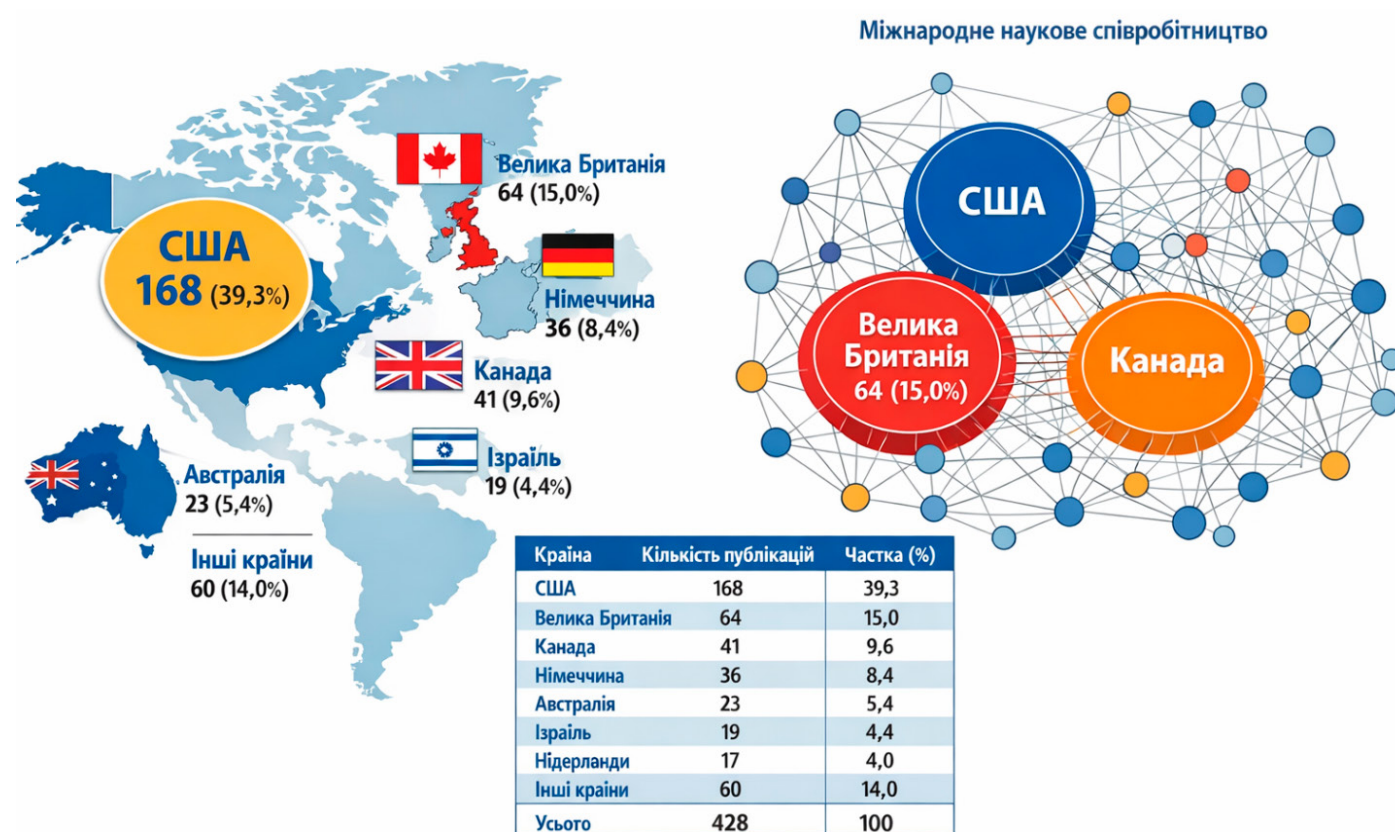

Рис. 1. Географічний розподіл наукових публікацій і міжнародна співпраця у сфері психологічної підготовки військовослужбовців

лами для публікації відкритих досліджень, що робить їх важливими платформами для поширення наукових результатів та міждисциплінарного обміну знаннями (рис. 2).

На основі аналізу ключових слів та тематичних кластерів можна виділити чотири основні напрями досліджень. Перший із них стосується стресостійкості та психологічної адаптації військовослужбовців, що включає роботу над бойовим стресом, розвитком психоемоційної стійкості, когнітивними стратегіями адаптації та ефективними методиками контролю емоцій у бойових умовах. Другий напрям фокусується на психологічній підготовці до бойових дій, охоплюючи програми тренування психологічної стійкості, симуляційні модулі та підготовку до складних бойових сценаріїв. Третій напрям присвячений лідерству та командній взаємодії, досліджуючи вплив командування, соціальної підтримки та ефективності групової взаємодії на психологічну готовність військових. Четвертий напрям зосереджується на психологічній реабілітації після бойових операцій, включаючи заходи психологічної підтримки, профілактику посттравматичного стресового розладу та реабілітаційні програми, що сприяють відновленню психічного здоров'я ветеранів.

Інтерпретація отриманих результатів свідчить про чітку та безперервну тенденцію до зростання кількості наукових публікацій, що пояснюється різними чинниками. По-перше, сучасні військові конфлікти, зокрема війна в Україні та операції на Близькому Сході, в інших гарячих точках світу, підвищили значущість психологічної стійкості військових та необхідність удосконалення методів їх психологічної підготовки. По-друге, розвиток відкритої науки, впровадження відкритих репозитаріїв та баз із DOI (Zenodo, ResearchGate, інституційні архіви, OUCI) дозволили дослідникам аналізувати більш повні обсяги публікацій, включаючи роботи, які раніше залишалися малодоступними, і тим самим розширити методологічну та емпіричну базу наукометричних досліджень.

Результати нашого аналізу узгоджуються з висновками попередніх робіт, які показують стабільне зростання публікацій у сфері резильєнтності та психологічної адаптації військових, підтверджуючи високий рівень реагування наукової спільноти на потреби сучасних військових

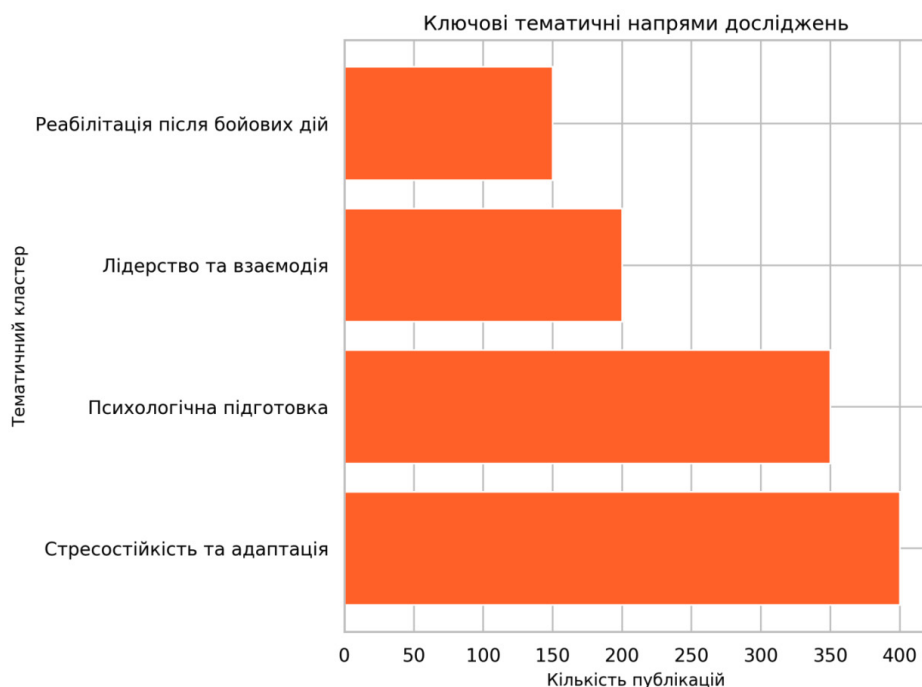

Рис. 2. Кластеризація ключових слів та основні тематичні напрями досліджень у сфері психологічної підготовки військовослужбовців

організацій. Водночас міждисциплінарні дослідження, що поєднують психологію, військові науки та інформаційні технології, демонструють найбільшу ефективність у розробці нових методів психологічної підготовки та адаптації військовослужбовців до екстремальних умов.

Базуючись на результатах бібліометричного аналізу та огляду літератури, можна виділити кілька перспективних напрямів, що визначатимуть розвиток наукового поля в найближчі роки. По-перше, це психологічна підготовка до гібридних та високотехнологічних конфліктів, що передбачає розробку методик адаптації до нових типів загроз, включаючи кібер- та інформаційні операції. По-друге, застосування цифрових тренувальних систем і симуляцій, зокрема платформ VR та AR, які дозволяють моделювати екстремальні бойові ситуації та підвищувати психоемоційну готовність військових без ризику для життя. По-третє, розвиток психологічної стійкості військовослужбовців через вдосконалення методик *resilience*, емоційної саморегуляції та *coping strategies*, що підвищує ефективність оперативної діяльності в стресових умовах. Нарешті, продовження досліджень посттравматичних психологічних станів дозволяє оцінювати ефективність програм реабілітації та психологічної підтримки ветеранів, що, у свою чергу, сприяє підвищенню довгострокової бойової готовності та соціальної адаптації військових.

Усі ці напрями демонструють органічну інтеграцію наукометричних даних, емпіричних результатів та сучасних технологічних можливостей, формуючи потужну наукову основу для подальшого розвитку психологічної підготовки військових підрозділів, включно з десантно-штурмовими, та забезпечують широке поле для міждисциплінарних досліджень у майбутньому.

ВИСНОВКИ

Проведений бібліометричний аналіз наукових публікацій у сфері психологічної підготовки військовослужбовців, зокрема десантноштурмових підрозділів, дозволив виявити чіткі тенденції розвитку наукового дискурсу та структуру досліджень за останні два десятиліття. Однією з ключових закономірностей є стабільне зростання кількості публікацій, що свідчить про підвищений інтерес наукової спільноти до проблем психологічної стійкості, адаптації та готовності військових до екстремальних умов. Аналіз динаміки публікацій за роками показав два періоди активного зростання: перший пов'язаний із масштабними військовими конфліктами та впровадженням програм психологічної підготовки в армії США, а другий – із розвитком відкритої науки та доступом до широкого спектру джерел, включаючи репозитарії Zenodo, ResearchGate, інституційні архіви, а також бази з DOI, зокрема OUCI.

Географічний аналіз засвідчив, що провідними країнами в цій сфері є США, Велика Британія, Канада та Німеччина. Вони не лише генерують найбільшу кількість публікацій, а й демонструють високий рівень міжнародної колаборації. Співпраця між університетами та військовими академіями цих країн формує ядро світового наукового поля, тоді як менш активні, але помітні учасники, такі як Австралія, Ізраїль та Нідерланди, роблять важливий регіональний і тематичний внесок, акцентуючи, зокрема, увагу на психоемоційній стійкості в миротворчих і бойових операціях.

Аналіз продуктивності авторів та наукових установ підтвердив значущий вплив як класичних, так і сучасних дослідників на формування концепцій психологічної підготовки військових. Провідними авторами є Пол Т. Бартон, Емі Б. Адлер, Карл А. Кастро, Мартін Е. П. Селігман та Крістофер Петерсон, роботи яких мають високий рівень цитованості. Серед провідних установ відзначаються Дослідницький інститут поведінкових і соціальних наук армії США (U.S. Army Research Institute for the Behavioral and Social Sciences), Департамент воєнних студій Коледжу Кінгса (King's College London, Department of War Studies), Департамент психології ПівденноКаролінського університету (University of South Carolina, Department

of Psychology) та численні військові академії США й Канади. Значну роль у підвищенні видимості наукових результатів відіграють відкриті репозитарії, що стимулюють міжнародне співробітництво та дозволяють проводити більш глибокі бібліометричні та наукометричні дослідження.

Аналіз тематичних кластерів і ключових слів дозволив виділити основні напрями досліджень: стресостійкість та психологічна адаптація, психологічна підготовка до бойових дій, лідерство та командна взаємодія, а також психологічна реабілітація після бойових операцій. Це свідчить про комплексний підхід до вивчення психологічної готовності, що охоплює як превентивну підготовку до екстремальних умов, так і підтримку військових після виконання бойових завдань.

Отримані результати також підтверджують високий рівень міждисциплінарності сучасних досліджень, де психологія інтегрується з військовими науками, нейронаукою, соціологією та інформаційними технологіями. Такий підхід дозволяє не лише оцінювати ефективність впроваджених програм психологічної підготовки, а й розробляти нові методики, зокрема цифрові симуляції та VR/ARтренажери, спрямовані на підвищення стресостійкості та психоемоційної адаптації військових у складних і високотехнологічних конфліктних середовищах.

У перспективі, з огляду на отримані дані, очікується подальше зростання наукової активності в напрямках психологічної підготовки до гібридних конфліктів, розвитку цифрових тренувальних платформ, формування психологічної резильєнтності та стратегій подолання стресу, а також вдосконалення програм посттравматичної психологічної підтримки. Бібліометричні дані свідчать, що наукове поле стає дедалі глобалізованішим і інтегрованішим, із чітким акцентом на міждисциплінарні дослідження, що поєднують психолого-педагогічні методики з практичною діяльністю військових організацій.

Отже, результати аналізу систематизують сучасні наукові тренди у сфері психологічної підготовки військових підрозділів та формують наукову й методологічну основу для подальших досліджень, підкреслюючи необхідність комплексного підходу до розвитку психологічної готовності та інтеграції відкритих даних і міждисциплінарних методик для ефективного реагування на сучасні виклики у сфері безпеки та оборони.

REFERENCES

- Adler, A. B., Bliese, P. D., McGurk, D., Hoge, C. W., & Castro, C. A. (2009). Battlemind debriefing and battlemind training as early interventions with soldiers returning from Iraq: Randomization by platoon. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 77(5), 928–940. <https://doi.org/10.1037/a0016877>
- Bartone, P. T. (2006). Resilience under military operational stress: Can leaders influence hardiness? *Military Psychology*, 18(sup1), S131–S148. https://doi.org/10.1207/s15327876mp1803s_10
- Bartone, P. T. (2007). Test–retest reliability of the Dispositional Resilience Scale–15, a brief hardiness scale. *Psychological Reports*, 101(3), 943–944. <https://doi.org/10.2466/pr0.101.3.943-944>
- Bekesiene, S., Smaliukienė, R., & Kanapeckaitė, R. (2023). The Relationship between Psychological Hardiness and Military Performance by Reservists: A Moderation Effect of Perceived Stress and Resilience. *Healthcare*, 11(9), 1224. <https://doi.org/10.3390/healthcare11091224>
- Boiko, D. I., & Shkodina, A. D. (2026). Psychological flexibility and rigidity among Ukrainian military personnel with post-traumatic stress disorder and adjustment disorder. *Journal of Contextual Behavioral Science*, 39, 100972. <https://doi.org/10.1016/j.jcbs.2025.100972>
- Castro, C. A., & McGurk, D. (2007). Battlefield ethics. *Traumatology*, 13(4), 24–31. <https://doi.org/10.1177/1534765607309951>

- Chaithra A, Shakira Irfana,; Nafeesa Fareeda, Shruthi,; Nehila Farveen P. Bibliometric Analysis on Stress Management and Coping Strategies. *ES* 2025, 21 (1), 123-132. <https://doi.org/10.69889/58zaze27>
- Kobasa, S. C. (1979). Stressful life events, personality, and health: An inquiry into hardiness. *Journal of Personality and Social Psychology*, 37(1), 1–11. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.37.1.1>
- Li, Y., Soh, K. L., Jing, X., Wei, L., Saidi, H. I., & Soh, K. G. (2025). A bibliometric analysis of research trends in psychological interventions for stroke survivors: Focusing on resilience and psychological well-being (2000–2024). *Journal of Multidisciplinary Healthcare*, 18, 1655–1678. <https://doi.org/10.2147/JMDH.S505135>
- Lokyan, A., Baghdasaryan, S., & Hovhannisyan, H. (2025). Enhancing psychological training in military personnel: Modern approaches, systemic assessments and hands-on recommendations. *Asian Journal of Psychiatry*, 106, 104442. <https://doi.org/10.1016/j.ajp.2025.104442>
- Maddi, S. R. (2002). The story of hardiness: Twenty years of theorizing, research, and practice. *Consulting Psychology Journal: Practice and Research*, 54(3), 173–185. <https://doi.org/10.1037/1061-4087.54.3.173>
- Seligman, M. E. P. (2011). Building resilience in soldiers: The Comprehensive Soldier Fitness program. *American Psychologist*, 66(1), 1–9. <https://doi.org/10.1037/a0021890>
- van der Meulen, E., van der Velden, P. G., van Aert, R. C. M., & van Veldhoven, M. J. P. M. (2020). Longitudinal associations of psychological resilience with mental health and functioning among military personnel: A meta-analysis of prospective studies. *Social Science & Medicine*, 255, 112814. <https://doi.org/10.1016/j.socscimed.2020.112814>
- Vasyliiev, S. (2024). Analysis of methodological approaches of armies of the world countries in the context of the development of psychological training of military personnel for combat operations. *Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv. Military-Special Sciences*, 3(59), 34-39. <https://doi.org/10.17721/1728-2217.2024.59.34-39>
- Yi L-J, Liu Y, Tang L, Cheng L, Wang G-H, Hu S-W, Liu X-L, Tian X and Jiménez-Herrera MF (2022) A Bibliometric Analysis of the Association Between Compassion Fatigue and Psychological Resilience From 2008 to 2021. *Front. Psychol.* 13:890327. doi: 10.3389/fpsyg.2022.890327
- Zhao, X., Wang, J., & Shi, C. (2020). The influence of mental resilience on the positive coping style of Air Force soldiers: A moderation–mediation model. *Frontiers in Psychology*, 11, 550. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2020.00550>
- Zotev, V., Phillips, R., Misaki, M., Wong, C. K., Wurfel, B. E., Krueger, F., Feldner, M., & Bodurka, J. (2018). Real-time fMRI neurofeedback training of the amygdala activity with simultaneous EEG in veterans with combat-related PTSD. *arXiv*. <https://doi.org/10.48550/arXiv.1801.09165>

GLOBAL SCIENTIFIC TRENDS IN RESEARCH ON PSYCHOLOGICAL PREPARATION OF AIRBORNE AND ASSAULT MILITARY UNITS: A BIBLIOMETRIC APPROACH

Abstract. This article presents the results of a bibliometric analysis of scientific publications focused on the psychological preparation of military personnel, particularly airborne and assault units, for the period 2000–2024. The study examines publication dynamics, geographic distribution, productivity of authors and institutions, and key research themes. It was found that over the past two decades there has been a consistent increase in publications, especially in open repositories such as Zenodo, ResearchGate, and institutional archives, significantly enhancing the accessibility of scientific data. Leading countries in this field include the USA,

the United Kingdom, Canada, and Germany, with prominent international collaborations. Key authors identified. The analysis of thematic clusters revealed four primary directions: resilience and psychological adaptation, psychological preparation for combat, leadership and team interaction, and post-combat psychological rehabilitation. The study highlights the influence of contemporary military conflicts and the development of open science on the scientific discourse. The article emphasizes the importance of interdisciplinary research and the use of digital platforms for resilience training, providing a methodological foundation for further studies in the psychological preparation of military units.

Keywords: *psychological preparation of military personnel, airborne and assault units, bibliometric analysis, scientometrics, resilience, combat stress, open science repositories, international collaborations.*

ІНФОРМАЦІЯ ПРО АВТОРІВ

Куз Сергій — начальник факультету підготовки спеціалістів десантно-штурмових військ та морської піхоти, Військова академія (м. Одеса); e-mail: dvektor15@gmail.com; ORCID: 0000-0002-8560-5492

Галушко Володимир — Державна науково-технічна бібліотека України, Україна, м. Київ, 03150, вул. Антоновича 180; e-mail: v.galushko@dntb.gov.ua; ORCID: 0009-0009-3961-3721

INFORMATION ABOUT THE AUTHORS

Kuz Serhii — Head of the Department for Training Specialists of the Air Assault Forces and Marine Corps, Military Academy (Odesa); e-mail: dvektor15@gmail.com; ORCID: 0000-0002-8560-5492

Halushko Volodymyr — State Scientific and Technical Library of Ukraine, Ukraine, Kyiv, 03150, Antonovycha St. 180; e-mail: v.galushko@dntb.gov.ua; ORCID: 0009-0009-3961-3721

Надійшла до редакції 05.03.2026

Прийнята до друку 13.04.2026

Дата публікації 22.04.2026